ประวัติ
วัดพระพุทธบาทตากฟ้า

ต.มะกอก อ.ป่าซาง จ.ลำพูน

คำนำ

วัดพระพุทธบาทตากผ้า เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน เป็นวัดที่มีปูชนียสถานที่สำคัญหลายสถาน เช่น รอยพระพุทธบาท และรอยตากผ้า เป็นต้น เป็นวัดที่มีทิวทัศน์ที่สวยงาม และโดยเฉพาะท่านพระครูสุพรหมยานเถร (ครูบาพรหมาพุรหมุจกฺโก) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทตากผ้า เป็นพระปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นที่รู้จักทั่วไป ดังนั้นจึงมีพุทธศาสนิกชนจากทั่วประเทศเดินทางมานมัสการท่านครูบาฯในขณะนั้น และในปัจจุบันก็ยังมีพุทธศาสนิกชนเดินทางมาเที่ยว และนมัสการปูชนียสถานของวัดโดยตลอด

เนื่องจากหนังสือประวัติวัดพระพุทธบาทตากผ้า ได้มีการจัดพิมพ์หลายครั้ง และได้หมดลงมานานแล้ว ทางวัดจึงได้จัดทำหนังสือประวัติของวัดเล่มนี้ขึ้นมาใหม่ เพื่อเป็นการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์วัด ตลอดถึงเพื่อหาทุนส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ที่มาศึกษาภายในวัด

หนังสือประวัติวัดพระพุทธบาทตากผ้าเล่มนี้ สำเร็จเป็นรูปเล่มได้ ด้วยความร่วมมือของพระภิกษุสามเณร เจ้าหน้าที่ช่วยกันจัดทำ จึงขออนุโมทนาของคุณมาในโอกาสนี้ด้วย

คณะผู้จัดทำ

๒๔ มี.ค. ๒๕๔๔

สารบัญ

จดหมายเหตุสำคัญ วันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๕	๑
ประวัติวัดพระพุทธบาทตากผ้า และสถานที่สำคัญของวัด	๒
พระอุโบสถ	๑๑
วิหารพระเจ้าทันใจ และศาลาการเปรียญ	๑๒
หอสรงน้ำ และถ้ำฤาษี	๑๓
หอสมุดสุพรหมยานเถร	๑๔
โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม และบาลี และ โรงเรียนพรหมจักรสังวร	๑๕
รอยตากผ้า	๑๖
กุฏิหุ่นรูปเหมือนครูบาฯและกุฏิรับรองสงฆ์	๑๘
รอยเท้าครูบาฯ	๑๙
พระธาตุเจดีย์สี่ครูบาฯ	๒๐

จดหมายเหตุสำคัญ

วันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๕

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ทรงนำเสด็จพระราชอาคันตุกะพระเจ้ากรุงเดนมาร์ก และพระราชินี เสด็จมาทรงนมัสการพระพุทธบาทตากผ้า แล้วเสด็จเยี่ยมประชาชนที่มารอเฝ้าชมพระบารมีอยู่รอบๆบริเวณวิหารพระพุทธบาท โดยเสด็จออกจากประตูทิศใต้ ดำเนินไปจนถึงศาลาการเปรียญตะวันตกเสด็จเข้าไปพักผ่อนพระราชอิริยาบถ และทรงเสวยพระกระยาหารกลางวัน ณ ที่นั้น พร้อมกับได้ทรงลงพระปรมาภิไธยไว้บนแผ่นศิลาอ่อน ซึ่งทางวัดได้จัดทูลเกล้าถวาย แล้วเสด็จกลับพระราชตำหนักภูพิงค์ราชนิเวศน์ เชียงใหม่

ประวัติวัดพระพุทธบาทตากผ้า

และ

สถานที่สำคัญของวัด

สิ่งที่นักท่องเที่ยวที่มาเยือน ณ วัดพระพุทธบาทตากผ้าแห่งนี้ ซึ่งเป็นปูชนียสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งในจังหวัดลำพูน เป็นที่เคารพสักการระของบรรดาพุทธศาสนิกชนทั่วไปและเป็นสถานที่ซึ่งนักทัศนาจรจากทิศานุทิศมาเที่ยวชมกันมาก เพราะเป็นสถานที่ซึ่งมีทิวทัศน์สวยงาม อากาศเย็นสบายดี โดยเฉพาะภายในบริเวณวัด มีสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาอยู่มาก และทางวัดมีงานประเพณีสรงน้ำ เป็นประจำทุกปี ในวันอัฏฐมีบูชา แรม ๘ ค่ำ เดือน ๘ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระสรีระของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และในช่วงงานเทศกาลตรุษสงกรานต์ ก็จะเป็นช่วงที่มีนักท่องเที่ยว และนักแสวงบุญมาชมและนมัสการกันมากมาย

วัดพระพุทธบาทตากผ้า แต่เดิมเป็นวัดราษฎร์ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ และได้รับการยกฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งแต่ ๓๑ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ ตั้งอยู่บนเนื้อที่ประมาณ ๑๗๕ ไร่

และตั้งอยู่บนเนินเขาระหว่างดอยม่อนช้างกับ ดอยเครือ ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ห่างจากตัวเมืองลำพูนไปทางทิศใต้ ๒๒ กิโลเมตร (ถ้าจากเชียงใหม่จะไปยังวัดพระพุทธบาทฯ แห่งนี้โดยทางรถยนต์ มี ระยะทาง ๔๘ กิโลเมตร) ผ่านที่ตั้งศาลากลางจังหวัดลำพูน แล้วตรงไปตามถนนสาย ลำพูน - ลี้ อีก ๑๑ กิโลเมตร จะถึงอำเภอ ป่าซาง จากที่ตั้งอำเภอป่าซางไปอีก ๑๐ กิโลเมตร ก็จะมีทางแยกเข้าไปทางซ้ายมือ ในทางเฉียงใต้จากถนนใหญ่ถึงวัดประมาณ ๑ กิโลเมตร และในระหว่างทางเข้ามาที่วัดนั้น ท่านสามารถมองเห็นวิหารจตุรมุขที่สร้างครอบรอยพระพุทธบาทและพระธาตุสี่ครูบาบนยอดดอยเครือ เด่นเป็นสง่าอยู่อย่างสวยงาม

เมื่อท่านเดินทางมาถึงวัดแล้ว สถานที่แรกที่ท่านควรจะเข้าชม คือการเข้าไปนมัสการรอยพระพุทธบาทที่ประดิษฐานอยู่ภายในวิหารจตุรมุข รอยพระพุทธบาทที่ประดิษฐานอยู่นี้มีอยู่ ๒ รอย คือ รอยพระบาทใหญ่ ขนาดกว้าง ๑ เมตร ยาว ๒ เมตร ครึ่ง และรอยพระบาทเล็กกว้าง ๓๒ นิ้ว ยาว ๑ เมตร ๒๖ นิ้ว รอยพระพุทธบาทนี้ตามข้อสันนิษฐานตามตำนานที่เล่าสืบต่อกันมา เป็นรอยพระพุทธบาทที่แท้จริง มีตำนานที่พระศรีศิลป์สุนทรวาที ได้เรียบเรียงไว้มีดังนี้

ในอดีตสมัย ครั้งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลายยังดำรงพระชนม์ชีพอยู่ พระองค์ได้ทรงปฏิบัติพุทธกิจเพื่อหิตานุหิตประโยชน์ แก่ประชาชนพลโลกทั้งมวล โดยไม่จำกัดชาติ

ชั้น วรรณะ ผู้มีอุปนิสัยที่จะบรรลุธรรมได้ ย่อมได้รับอนุเคราะห์ในข่ายแห่งเมตตากรุณาของพระองค์เสมอหน้ากัน ในยามปัจจุบันสมัยใกล้รุ่งอรุณวันหนึ่ง พระองค์ทรงแผ่ข่ายพระญาณไปทั่วทิศานุทิศ เพื่อตรวจดูสัตว์โลกผู้ควรแก่ธรรมาภิสมัย (การบรรลุธรรม) ก็ทรงทราบด้วยอนาคตังสญาณว่า สุวรรณภูมิ คือดินแดนที่ตั้งประเทศไทยปัจจุบัน จะเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธศาสนา มั่นคงต่อไปในกาลอนาคต สมควรที่พระองค์จะเสด็จไปประดิษฐานพระศาสนาไว้ ครั้นทรงมีพระดำรินั้นแล้ว พระองค์จึงทรงเสด็จมาสู่สุวรรณภูมิโดยพุทธนิมิต มีพระอานนท์เป็นปัจฉาสมณะ พร้อมด้วยพระอินทร์ ได้เสด็จจาริกมาตามคามนิคมชนบทต่างๆ จนกระทั่งมาถึงถ้ำตับเตา ถ้ำเชียงดาว พระนอนขอนม่วง พระบาทยั้งหวีด และพระธาตุทุ่งตุม ตามลำดับ ได้ทรงเหยียบรอยพระบาทและประทานพระเกษาธาตุประดิษฐานไว้ในที่นั้นๆ ตามควรแก่พุทธอัชฌาศัย แล้วเสด็จเลียบลงมาตามฝั่งแม่น้ำปิง พอเสด็จมาถึงวัง (แอ่งน้ำ) แห่งหนึ่ง ซึ่งมีน้ำใส สะอาด มีท่าราบเตียนงาม (จีวร) ให้พระอานนท์นำไปซัก สถานที่พระอานนท์เอาผ้าไปซักนั้นเรียกกันว่าวังซักครัว มาตราบเท่าทุกวันนี้ และวังซักครัวนี้มีอยู่ใต้สบกวง อันเป็นที่แม่น้ำปิงและแม่น้ำกวงไหลมาบรรจบกัน (ปากแม่น้ำกวง) ต่อจากนั้นพระองค์ก็เสด็จข้ามแม่น้ำ พร้อมด้วยพุทธบริจาคจาริกโดยลำดับ บรรลุถึงบ้านแห่งหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ในระหว่างทาง ไม่ห่างไกลจากดอยม่อนช้างเท่าใดนัก พระองค์ก็ทรงหยุดยืนนิ่ง

พร้อมกับทรงผินพระพักตร์หว่าย (บ่าย) ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ บ้านที่นั้นจึงได้ชื่อว่าบ้านหวาย (ปัจจุบันคือบ้านหวาย) แล้วพระองค์ก็เสด็จมาถึงบนลานผาลาด (ปัจจุบันคือบริเวณที่ตั้งวัดพระพุทธบาทตากผ้า) อันเป็นสถานที่พระองค์ทรงตั้งพระทัยจะประดิษฐานปาทเจดีย์ เพื่ออนุเคราะห์แก่สัตว์โลกในกาลภายหน้า พระองค์ผู้ทรงพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ เสมือนน้ำในมหาสมุทรสาคร ทรงหวังจะรื้อถอนยังสรรพสัตว์เวไนยนิกรให้ถึงฝั่งเบื้องหน้า คือ พระนิพพาน จึงทรงอธิษฐานเหยียบพระบาทประดิษฐานรอยไว้บนผาลาดที่นี้ เมื่อพระองค์ทรงประทับรอยพระบาทไว้แล้ว ก็ทรงตรัสพยากรณ์ทำนายไว้ว่า "ดูกรอานนท์สถานที่แห่งนี้จะปรากฏชื่อว่า **พระพุทธบาทตากผ้า** โดยนิมิตที่เราตถาคตมาหยุดพักตากผ้ากาสาวพัตร์นี้ และจะเป็นปูชนียสถานที่สักการะบูชาของมหาชนผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จะอำนวยประโยชน์สุขแก่ปวงชนตลอด ๕๐๐๐ พระพรรษา" ด้วยสาเหตุที่พระพุทธองค์ได้ทรงประทับรอยพระบาท และรอยตากผ้ากาสาวพัตร์นี้ จึงปรากฏวัดแห่งนี้ได้รับขนานนามว่า วัดพระพุทธบาทตากผ้าเป็นต้นมา นอกจากนี้ ยังมีรอยเท้าเล็กๆ ๓ รอย กับรอยเท้าโยคีอีก ๑ รอย ปรากฏอยู่รอบบริเวณนี้ด้วยและเมื่อท่านเดินทางออกมา จะพบกับรอยเท้าเล็กๆ ที่อยู่ทางทิศด้านตะวันออกใกล้ๆ พระวิหารนั้น เป็นรอยเท้าของพระอรหันต์ อายุ ๗ ขวบ ผู้ตามเสด็จ

พระพุทธองค์มาได้เหยียบไว้ รอยเท้าเล็กๆ เป็นรอยเท้าที่แปลกมาก และสำคัญมาก เพราะมีร่องรอยคล้ายรอยเท้าของคนจริง ๆ

หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงประดิษฐานรอยพระบาท และทรงตรัสพยากรณ์ไว้แล้ว ก็เสด็จพุทธดำเนินไปทางบูรพาทิศ ลุถึงหัวดอยม่อนช้าง ก็ทรงหยุดประทับนอนสีหไสยาสน์ ณ ที่นั้นและทรงหยุดประทานพระเกษาแก่ตายายสองผัวเมีย ผู้เข้ามาปฏิบัติบำรุงพระองค์ด้วยภัตตาหารและน้ำ ใน โอกาสต่อมาได้มีผู้มีศรัทธาสร้างพระพุทธรูปนอนปางสีหไสยาสน์ขึ้นไว้ ณ ที่นั้น จึงเรียกกันว่า พระนอนม่อนช้างมาจนบัดนี้

วัดพระพุทธบาทตากผ้า ในกาลต่อมานั้นตามตำนานกล่าวว่า เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๓ พระเจ้าศรีธรรมาโศกมหาราชได้ครองชมภูทวีป พระองค์ทรงมีพระราชศรัทธาปสาทะในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก ได้ทำนุบำรุงการพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง ทรงโปรดให้มีการสังคายนาพระธรรมวินัยไตรปิฎกเป็นครั้งที่ ๓ ของโลก ได้ส่งพระโสณะเถระและพระอุตตระเถระ นำเอาพระพุทธศาสนามาเผยแพร่ยังสุวรรณภูมิ

แต่นั้นมา พระพุทธศาสนาก็ได้แพร่เข้ามาสุวรรณภูมิและล้านนาไทย กาลครั้งนั้นวัดพระพุทธบาทตากผ้า แห่งนี้ก็ได้รับการสถาปนา บำรุงรักษา ด้วยแรงศรัทธาปสาทะ ของมหาชนผู้ได้รับแสงสว่างแห่งพุทธธรรม จนสถานที่แห่งนี้ได้แปรสภาพเป็นปูชนียสถานสำคัญประจำท้องถิ่นมาแต่กาลนั้น กาลเวลาได้ล่วงเลยไปอีก

หลายศตวรรษ จนกระทั่งลุถึงพุทธศักราช ๑๒๐๐ ปีเศษ พระนางจามเมวี ราชบุตรีของเจ้ากรุงละโว้ (ลพบุรี) ได้เสด็จขึ้นมา ครองนครหริภุญชัย ตามคำทูลเชิญของสุเทวฤาษี และสุกทันต ฤาษี พระนางจามเทวีทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก ได้ทรงอาราธนาพระสังฆเจ้า ๕๐๐ รูป มาจากกรุงละโว้ด้วย ได้มาเผยแพร่พุทธศาสนาในล้านนาไทย พระนางได้ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ ดำเนินการสร้างมณฑปครอบรอยพระพุทธบาท ถวายเป็นพุทธบูชา และได้จัดให้มีการเฉลิมฉลองสมโภชน์เป็นการใหญ่เป็นที่เคารพสักการะแก่ชาวประชาทั่วไป

เมื่อสิ้นวงศ์กษัตริย์ราชวงศ์จามเทวีจนกระทั่งถึงสมัยของพระยายีบาได้ครองเมืองหริภุญชัยใน พ.ศ. ๑๘๒๔ ก็ได้เสียเมืองหริภุญชัยแก่พระเจ้าเม็งรายมหาราช กษัตริย์ในราชวงศ์เม็งรายก็ได้ทรงอุปถัมภ์ค้ำชู บำรุงรักษาพระพุทธบาทสืบมา จนกระทั่งสิ้นราชวงศ์เม็งราย บ้านเมืองก็ตกอยู่ในกลียุค เกิดศึกสงครามกับปัจจามิตรประชาราษฎร์ก็แตกตื่น หนียุทธภัยไปสู่ที่ปลอดภัยตามป่าดง หลบลี้หาเลี้ยงชีพไปวันหนึ่งๆ อย่างน่าเวทนา บ้านเมืองก็กลายเป็นที่รกร้างว่างเปล่า ไร้ผู้อาศัยทำมาหากินพระพุทธศาสนาก็เศร้าหมอง เพราะไม่มีผู้คนอุปการะบำรุงรักษาเช่นกาลก่อน วัดพระพุทธบาทตากผ้าก็มีอันเสื่อมโทรมไปตามกาลสมัย

ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๓๗๕ ก็ปรากฏว่าครูบาอาจารย์หลายท่าน ซึ่งมีครูบาป๋าปารมี วัดสะปุ๋งหลวง เป็นประธาน พร้อมด้วยศรัทธา

ทายกทายิกาหลายบ้าน หลายตำบล ต่างมีกุศลเจตนา มีความเลื่อมใสในพระพุทธบาท ได้พากันมาก่อสร้างวิหารหลังใหญ่ครอบมณฑปไว้อีกชั้นหนึ่ง เพื่อเป็นที่พักอาศัยแก่ผู้มานมัสการให้ได้รับความสะดวกสบายยิ่งขึ้น การเวลาผ่านไป ๆ วิหารที่สร้างครอบมณฑปไว้นั้น ก็ถึงกาลชำรุดปรักหักพังไปตามธรรมดาของสังขาร ลุถึง พ.ศ. ๒๔๗๒ คณะสงฆ์จังหวัดลำพูน มีพระครูพุทธิวงค์ธาดา เจ้าคณะอำเภอปากบ่อง (ปัจจุบันคืออำเภอป่าซาง) วัดฉางข้าวน้อยเหนือ เป็นประธาน ฝ่ายฆราวาส มีหลวงวิโรจน์รัฐกิจ (เปรื่อง โรจนกุล) นายอำเภอปากบ่อง (ป่าซาง) เป็นประธาน พร้อมด้วยศรัทธาประชาชน ได้พร้อมใจกันไปอาราธนานิมนต์ ท่านครูบาศรีวิชัย นักบุญลือชื่อแห่งล้านนาไทย ซึ่งอยู่ในสำนักวัดบ้านปาง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน มาเป็นประธานในการก่อสร้างวิหารจตุรมุขครอบรอยพระพุทธบาทจนสำเร็จ

แต่นั้นมาก็ได้มีพระภิกษุสามเณรจากที่ต่าง ๆ มาพักอาศัยและจำพรรษาอยู่เป็นครั้งเป็นคราวเนื่องด้วย วัดพระพุทธบาทตากผ้า มีทำเลอันเหมาะสมเป็นที่บำเพ็ญสมณะธรรม ตั้งอยู่ห่างจากชุมนุมชนพอสมควร และเป็นที่วิเวก เหมาะสำหรับเป็นที่อาศัยของผู้ที่ต้องการความสงบเป็นอย่างดี ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ ท่านเจ้าคุณพระมงคลญาณมุนี เจ้าคณะจังหวัดลำพูน สำนักวัดพระยืน และท่านพระครูพิศาลพุทธิธร เจ้าคณะอำเภอป่าซาง วัดป่าซางงาม เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ ในด้านฆราวาส มีนาย

หอม พรหมสิงห์ นายอำเภอป่าซาง เป็นประธาน พร้อมด้วยคณะศรัทธาประชาชน ได้พร้อมใจกันไปอาราธนานิมนต์ ท่านครูบาพรหมาพฺรหฺมจกฺโก วัดหนองเจดีย์ ตำบลท่าตุ้ม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มาเป็นประธานในการก่อสร้างต่อไป พร้อมกันนี้ก็ได้ตั้งกรรมการขึ้นชุดหนึ่ง มีหลายสิบคน เพื่อดำเนินการก่อสร้างถาวรวัตถุขึ้นอีกหลายอย่าง อาทิเช่น อุโบสถ กุฏิ กำแพง และถังเก็บน้ำ เป็นต้นส่วนมากสร้างขึ้นด้วยศิลาแลง ซึ่งมีอยู่ในบริเวณของวัด ต่อมาก็ได้สร้างสำนักเรียน พระปริยัติธรรม ได้อาศัยเป็นสถานศึกษาเล่าเรียน และประพฤติปฏิบัติตามควรแก่อัธยาศัยการก่อสร้างทุกสิ่งทุกอย่าง ได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยทุกประการ พร้อมทั้งมีศรัทธาประชาชน ผู้ใจบุญทั้งหลายได้ช่วยกันติดตามการก่อสร้าง และอุปถัมภ์บำรุงตลอดมาเป็นอย่างดี ปัจจุบันนี้มีพระครูเวฬุวันพิทักษ์ เป็นเจ้าอาวาส และมีพระภิกษุสามเณร ทั้งนักศึกษา และนักปฏิบัติมาเป็นลำดับ สมดังพุทธพยากรณ์ไว้ทุกประการ

ภายในวิหารจตุรมุขนอกจากมีรอยพระบาทแล้ว ยังมีพระปรมาภิไธย ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บนแผ่นหินรูปเสมา ซึ่งทางวัดได้จารึกไว้ว่า"พระปรมาภิไธยของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ เมื่อ ครั้งนำเสด็จพระเจ้ากรุง

เดนมาร์ก และพระราชินีอินกริดเยี่ยมนมัสการพระพุทธบาทตากผ้า ๒๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๕"

วัดพระพุทธบาทตากผ้า มีความสำคัญจึงเป็นที่เคารพนับถือสักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วไปนักปราชญ์ ได้ผูกคำนมัสการพระพุทธบาทไว้ว่า " ยัง ตัตถะ โยนะกะปุเร มุนิโน จะ ปาทัง ตัง ปาทะวะลัญชะนะมะหัง สิระสา นะมามิ ฯ แปลว่า รอยพระบาทใดของพระมหามุนีบรมศาสดามีอยู่ ณ เมืองโยนก ข้าพเจ้าขอนมัสการพระบาทและรอยพระบาทนั้น ด้วยเศียรเกล้า" ดังนี้

พระอุโบสถ

เมื่อท่านออกจากพระวิหารจตุรมุข ทางด้านทิศตะวันตก ท่านจะเห็นพระอุโบสถ เป็นอาคารทรงไทยคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคาสองชั้นมุงด้วยกระเบื้องเคลือบทอง พื้นปูด้วยไม้ปาแก้ ฝาผนังเป็นศิลาแลงโบกปูน ประตูหน้าต่างบานไม้ แกะสลักลายไทยลงรักปิดทองอย่างสวยงาม หน้าต่างพระอุโบสถมี ๑๒ ช่อง บนซุ้มหน้าต่างประดับลวดลายเป็นรูป ๑๒ นักษัตร ฝีมือประณีตบรรจงมาก

พระอุโบสถหลังใหม่นี้ ได้ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา และได้รับพระราชทานเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ กำหนดเขตกว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๓๐ เมตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงตัดลูกนิมิต ประกอบพิธีผูกพัทธสีมาพระอุโบสถ วัดพระพุทธบาทตากผ้า เมื่อ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๙

พระประธานในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยสำริด ประทับนั่งขัดสมาธิราบปางมารวิชัยสถิตอยู่ซุ้มเรือนแก้วอันงดงาม พุทธลักษณะสร้างเลียนแบบพระพุทธชินราช มีพระอัครสาวก พระโมคคัลลาน์ และพระสารีบุตร ยืนประนมมืออยู่เบื้องซ้ายขวาของพระพุทธรูป

วิหารพระเจ้าทันใจ

แต่ถ้าท่านออกจากพระวิหารจตุรมุขทางด้านทิศใต้ เดินไปตามทางเดิน ทางด้านซ้ายมือจะเห็น **วิหารพระเจ้าทันใจ** เป็นวิหารเก่าแก่คู่มากับวัดพระพุทธบาทตากผ้า เป็นวิหารทรงไทย สร้างด้วยศิลาแลง หลังคาและหน้าบันสลักลวดลายสวยงามมาก ภายในวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัย เรียกกันว่า "พระเจ้าทันใจ"

ศาลาการเปรียญ

และถัดไปจะเห็น **ศาลาการเปรียญ** เป็นอาคารทรงไทยชั้นเดียวหลังใหญ่ สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบ พื้นคอนกรีต ฝาผนังก่อด้วยศิลาแลง ใช้เป็นที่บำเพ็ญ กิจวัตรของพระภิกษุ สามเณร และบำเพ็ญกุศลของพุทธศาสนิกชน สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕

หอสรงน้ำ

และถ้าท่านออกจากประตูวิหารจตุรมุข ด้านทิศใต้ ท่านจะเห็น **หอสรงน้ำ** ทรงไทยรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส หลังคายอดมณฑปสร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก มีแท่นฐานสำหรับประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งอัญเชิญมาในงานประเพณีสรงน้ำ ในวันอัฏฐมีบูชา คือ วันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๘ เหนือ ของทุกปี สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๑

ถ้ำฤาษี

เมื่อออกจากวิหารจตุรมุขทางด้านประตูทิศใต้ ท่านจะเห็นศาลาหลังเล็กด้านขวามือที่จะไปทางรอยตากผ้า ซึ่งเป็นศาลาครอบถ้ำฤาษีซึ่งทางวัดได้จัดสร้างขึ้น ภายในมีรูปปูนปั้นของฤาษีซึ่งทางวัดได้จัดสร้างขึ้น ภายในมีรูปปั้นของฤาษีนั่งขัดสมาธิอยู่

หอสมุดสุพรหมยานเถร

ถัดมาท่านจะเห็นอาคาร **หอสมุดสุพรหมยานเถร** สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ ซึ่งแต่ก่อนนั้นใช้เป็นศาลาการเปรียญหลังเล็ก และบูรณะใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ ในปัจจุบันนี้ได้ใช้เป็นห้องสมุดที่ให้บริการกับพระภิกษุ สามเณร ที่เข้ามาศึกษา และตลอดถึงประชาชนทั่วไปที่สนใจในการอ่านหนังสือ โดยมีการปรับปรุงทั้งตัวอาคาร และจัดหาหนังสือเสริมเข้ามาเพื่อบริการสำหรับพระภิกษุ สามเณร นักเรียน และประชาชนทั่วไป อยู่ตลอดเวลา

โรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกธรรมและบาลี
และ
โรงเรียนพรหมจักรสังวร

ติดกับอาคารห้องสมุดนั้นเป็น อาคารเรียนของพระภิกษุสามเณร ซึ่งเป็นอาคารเรียนแต่เดิมมีเพียง ๔ ห้องเรียน ต่อมาได้มีการปรับปรุงขยายห้องประชุม และเพิ่มห้องเรียนใต้ถุนห้องประชุม ในปัจจุบันทางวัดได้ก่อสร้างอาคารเรียนหลังใหม่คือ อาคารครบรอบ ๑๐๐ ปี พระสุพรหมยานเถร ขึ้น เป็นอาคารขนาด ๓ ชั้น มีห้องเรียน ๖ ห้องเรียน มี เพื่อใช้เป็นสถานที่ให้ความรู้แก่พระภิกษุสามเณรทางวัดมีการเรียนการสอนทั้งทางธรรมและทางโลกคือ มีการเรียนทั้งแผนกนักธรรม บาลี และสามัญ

รอยตากผ้า

ทางด้านข้างอาคารเรียนชั้นเดียวนั้น มีสถานที่สำคัญที่ท่านจะพบ คือ **รอยตากผ้า** ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ในอดีตกาลพระองค์ทรงเสด็จมาและทรงหยุดพักผ่อนพระอิริยาบถให้หายเหนื่อยจากการเดินทางอันทุรกันดาร แล้วจึงมีพุทธฎีกาตรัสแก่พระอานนท์ ให้นำเอาจีวรที่ซัก แล้วไปตากบนผาลาดใกล้ๆกับบริเวณที่ประทับนั้น ซึ่งยังปรากฏเป็นรอยตารางคล้ายๆ ตากผ้าจีวรของพระมาจนบัดนี้ ลักษณะของรอยตากผ้าจะเป็นเนินศิลาและรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส คล้ายๆกับผ้าจีวรของพระภิกษุ จะเป็นตารางคล้ายขอบคันนาของอินเดียในครั้งพุทธกาล วางสลับกันไปมา และใกล้ๆ กันนั้นจะมีศาลาอยู่ด้วยกัน ๒ หลัง คือ ศาลาแรกจะเป็นศาลาประดิษฐานรูปปูนปั้นของพระพุทธรูป อีกศาลาจะเป็นศาลาประดิษฐานรูปปูนปั้นของพระสังกัจจายน์

เมื่อท่านเดินเท้าผ่านกำแพงเข้าเขตสังฆาวาสทางประตูด้านหน้าห้องสมุด จะเห็นรอยเท้าเล็กๆ ตลอดทางที่ผ่าน และท่านจะพบ **หอระฆังและหอกลอง** เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ๒ ชั้น หลังคายอดมณฑป ชั้นบนเป็นหอระฆัง ชั้นล่างเป็นหอกลอง สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓

ต่อจากนั้นก็เป็นลานกรรมฐานจะมีรูปปั้นของท่านครูบาฯ ประดิษฐานอยู่ใต้ต้นบุญนาค ซึ่งเป็นสถานที่ ที่พระภิกษุสามเณรจะมานั่งปฏิบัติกรรมฐานทุกๆ เช้า เวลาประทาณ ๐๔.๐๐ น. - ๐๕.๓๐ น. เดิมเคยเป็นที่นั่งภาวนาของท่านครูบา ฯ

กุฏิหุ่นรูปเหมือนครูบา ฯ

ด้านหลังก็คือกุฏิของท่านครูบา ฯ อดีตเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทแห่งนี้ ซึ่งปัจจุบันภายในกุฏิหลังนี้เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พระธาตุของพระสาวก พระธาตุและหุ่นขี้ผึ้งรูปเหมือนนี้เป็นสถานที่สำคัญอีกสถานที่หนึ่งภายในวัดที่ท่านควรจะเข้าไปนมัสการเมื่อท่านได้มาถึงวัดแล้ว

กุฏิรับรองสงฆ์

ภายในเขตสังฆาวาส ด้านหลังศาลาการเปรียญหลังใหญ่ ท่านจะพบกับกุฏิรูปทรงไทย สร้างด้วยไม้สักทั้งหลังด้วยไม้สักทั้งหลัง ซึ่งกุฏิหลังนี้ทางวัดใช้เป็นกุฏิรับรองพระเถรานุเถระ ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกา ที่เดินทางมาเที่ยวลำพูนและต้องการพักอาศัยชั่วคราว กุฏิรับรองสงฆ์นี้สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒

รอยเท้าครูบา ฯ

หลังจากที่ท่านได้เข้าไปนมัสการพระบรมสารีริกธาตุ ตลอดถึงพระธาตุ และหุ่นขี้ผึ้งรูปเหมือนของท่านครูบา ฯ ภายในกุฏิหุ่นรูปเหมือนแล้ว อีกสถานที่หนึ่งที่ท่านควรไปนมัสการก็คือ **รอยเท้าครูบา ฯ** ที่ประดิษฐานอยู่ด้านในวัดใกล้กำแพงวัดทางด้านทิศตะวันตกภายในเขตสังฆาวาส ในสมัยที่ท่านครูบา ฯ ยังอยู่นั้น สถานที่ตรงนี้เป็นสถานที่ที่ท่านครูบา ฯ บำเพ็ญภาวนาในช่วงเวลาเย็น และได้ปรากฏมีรอยเท้าอยู่ ๑ รอย ในบริเวณใกล้ที่อาศรมจึงมีขนาดเดียวกันกับเท้าท่านครูบา ฯ ทางวัดได้สร้างวิหารครอบรอยเท้าไว้เป็นอนุสรณ์ด้วย

พระธาตุเจดีย์สี่ครูบา ฯ

สถานที่สุดท้ายที่ท่านควรจะไปนมัสการ คือ **พระธาตุเจดีย์สี่ครูบา** ซึ่งตั้งอยู่บนยอดดอยเครือประวัติของพระธาตุสี่ครูบาแห่งนี้คือ ท่านครูบา ฯ ได้มีดำริที่จะสร้างเจดีย์ไว้บนยอดดอยเครือ เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุไว้เป็นที่สักการะบูชาของพระพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย แต่ยังไม่ทันที่จะได้ดำเนินการ ท่านครูบา ฯ ก็ได้ถึงแก่มรณะภาพลงเสียก่อน ทางคณะศิษยานุศิษย์ โดยมีพระครูเวฬุวันพิทักษ์ เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน พร้อมด้วยพระครูพัฒนากิจจานุรักษ์ (ครูบาชัยวงศ์ เจ้าอาวาสวัดพระบาทห้วยต้ม) เป็นประธานดำเนินการก่อสร้างองค์พระธาตุเจดีย์ขึ้น เพื่อเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของท่านครูบา ฯ โดยองค์พระธาตุเจดีย์ได้สร้างตามแบบพระบรมธาตุหริภุญชัย พระสถูปภายในพระธาตุสี่ครูบานั้น ได้สร้างตามแบบทรงพระเจดีย์ พระเจ้าล้านทอง ซุ้มประตูของพระธาตุลำปางหลวง

ภายในองค์พระธาตุเจดีย์นั้น เมื่อท่านเข้าไปแล้วจะแลเห็นพระสถูปอันสวยงาม ซึ่งส่วนบนด้านในพระสถูปนั้นมีพระเจดีย์เล็ก เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ที่ท่านครูบา ฯ ได้รวบรวมไว้และทางวัดได้นำมาบรรจุไว้เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของท่าน และรอบพระสถูปนั้นเป็นที่ประดิษฐานรูปเหมือนของครู

บาทั้งสี่องค์ คือครูบา พ่อเป็ง โพธิโก ครูบาอินทร์จักร์รักษาครูบาพรหมจักรสังวร และครูบาคัมภีระ เพื่อเป็นอนุสรณ์รำลึกถึงคุณงามความดีที่ท่านได้บำเพ็ญมาด้วยดีโดยตลอด และเป็นอนุสติเตือนใจแก่อนุชนรุ่นหลังต่อไป

ในการดำเนินการก่อสร้างองค์พระธาตุเจดีย์สี่ครูบานี้ ผู้ที่เป็นกำลังสนับสนุนที่สำคัญหลายท่าน เช่น คุณพิเชษฐ คุณอำภา รุ่งนพคุณศรี คุณประสิทธิ์ศักดิ์ คุณบุศวณีย์ กลิ่นสุนทร คุณอุบล บุญญชโลธร และนิตยสาร โลกทิพย์ เป็นต้น ท่านเหล่านี้ได้ให้การสนับสนุนด้านทุนทรัพย์ และการประชาสัมพันธ์ จึงช่วยให้การดำเนินการก่อสร้างเป็นไปอย่างต่อเนื่องจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และนอกจากนั้นผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป ก็ได้ช่วยกันสละปัจจัยตามกำลังศรัทธาของตน เข้าสมทบด้วย นับได้ว่า เป็นผู้มีส่วนร่วมในการก่อสร้างพระธาตุเจดีย์สี่ครูบานี้โดยทั่วกัน